

Naar Neusiedlersee en Wenen

Eén van de zomerreizen van dit jaar zal ons naar het oostelijkste deel van Oostenrijk voeren, tot vlak bij het „ijzeren gordijn”, dat Europa in tweeën deelt. We zullen daarbij kennis maken met twee grote tegenstellingen: eerst gedurende acht dagen met de Neusiedler See en omgeving, een vlak, dun bevolkt land in de steeds weer door oorlogen geteisterde grensstrook tussen de Balkan en Midden-Europa; dan vier dagen met Wenen, restant van een wereldstad, die echter aan de natuurliefhebber nauwelijks minder te bieden heeft dan aan degenen, die zich voor geschiedenis en kunst interesseren.

De Neusiedler See, in Hongarije, waartoe het zuidelijkste deel hoort, Fertő genoemd, is een van de merkwaardigste meren van Europa. Hoewel het nauwelijks 50 km van het centrum van Wenen ligt behoorde het tot voor kort tot de onbekendste en ongerepste natuurgebieden van het vasteland. De afmetingen van het meer zijn moeilijk op te geven, doordat de waterspiegel voortdurend verandert. Op dit ogenblik beslaat het, met de naburige plassen mee, een oppervlak van ongeveer 350 km², maar omstreeks 1868 was het bijna geheel uitgedroogd. In 1883 was de hoogte van het water maximaal; de diepte was toen 2½ m. Eerst in 1941 werd deze stand, na veel schommelingen opnieuw bereikt.

In elk geval kan men thans dus met een zeilboot grote tochten maken — het meer is immers 12 km breed en 36 km lang — en als dat verveelt kan men uitstappen en wat wandelen, het water zal meestal niet eens tot de hals komen!

De vroegere visrijksdom van het meer heeft vooral door de laatste oorlog erg geleden, maar toch leven nog veel beroepsvissers ervan. Economisch belangrijker is echter de tot 5 km brede rietzoom, die het meer omgeeft. Alleen aan de oostelijke oever is een paar kilometer zandstrand. Honderd jaar geleden ontbraken deze rietvelden geheel en als straks maaimachines gebruikt zullen worden om het riet als bouw materiaal (voor de stucadoors) te gaan exploiteren, dan zal die toestand wel weer gauw bereikt zijn.

Maar nu vormen deze ondoordringbare rietbossen in elk geval nog een prachtige schuilplaats voor talrijke vogels. Wie veel geluk heeft kan misschien zeldzaamheden ontmoeten zoals de Zwartkoprietzanger (*Luscinia melanopogon*), die hier in het uiterste noorden, of de Poelruiter (*Tringa stagnatilis*), die hier in het uiterste westen van zijn broedgebied af en toe voorkomt. Maar Lepelaar, Purper- en Grote zilverreiger, Kwak, Baardmannetje en Buidelmees zal men zeker te zien krijgen. In de boomgaarden van de omgeving komen de Turkse tortel en de Syrische bonte specht, twee nieuwe aanwinsten voor de vogelbevolking van Europa, voor. Men kan nauwelijks voorspellen wat voor interessante vogelsoorten men te zien zal krijgen, maar er is nog nooit een ornitholoog van de Neusiedler See thuis gekomen, die niet vol be- en verwondering was over alles, wat hij waarnam.

Verder bevindt zich ten zuidoosten van het meer, in de z.g. „Seewinkel” nog een uniek gebied. Hier liggen, waarschijnlijk wel als resten van een vroeger, groter meer, zoutmeren (met soda en bitterzout, Na²CO₃ en MgSO₄) en soda- en zandvlakten van hetzelfde karakter als de Hongaarse

poesta. Windmolens en putten moeten hier voor zoet water zorgen. Behalve een grote rijkdom aan watervogels en talrijke Eekhoornmuizen (*Spermophilus citellus*) vindt men hier een zeer interessante flora: *Lepidium crassifolium* en *Suaeda maritima*, *Plantago maritima* en *Aster tripolium* zijn, honderden kilometers van de dichtstbijgelegen zee kust, de opvallendste zoutplanten. Rondswaaien in deze „Seewinkel” is niet zo gemakkelijk doordat men in de wirwar van grote en kleine plassen niet gauw de weg vindt, doordat bij nat weer de taaie modder aan de laarzen blijft kleven en bij droog weer de hitte en luchtspiegelingen parten spelen. Maar de natuurvriend neemt van een dag in dit vreemde gebied een onvergetelijke indruk mee, al zullen we op een hoogtepunt in de vorm van een ontmoeting met de laatste Grote trap van Midden-Europa wel niet kunnen rekenen.

Nog verder van het meer af strekt zich de droge steppe uit, die echter al bijna helemaal in wijngaarden en akkers veranderd is. Bovendien is de zomer voor excursies in dit gebied eigenlijk te laat. Het gaat hier immers om het gebied met de minste neerslag van heel Oostenrijk, gemiddeld nauwelijks 600 mm per jaar!

Behalve het harde Steppengras (*Cynodon dactylon*) vindt men hier Alsemsoorten (*Artemisia pontica*, *austriaca*, *maritima*, enz.) en de z.g. „Steppenhexen” (*Eryngium*), verder zal de plantenliefhebber zich verheugen over de vreemde bloei van *Xeranthemum annuum* en *Sideritis montana*. De vogelman komt hier minder aan zijn trekken, de entomoloog echter des te meer. Vreemde kevers (*Copris lunaris*, *Sisyphus schaefferi*, *Onthophagus taurus*) kunnen met wat geluk in zijn handen vallen. Uit de orde van de Orthoptera vindt hij de Bidsprinkhaan (*Mantis religiosa*) en misschien zelfs wel *Tryxalis nasuta*. Bontgekleurde sprinkhanen, zoals *Sphingonotus coeruleus* met hemelsblauwe en *Calliptamus italicus* met roserode vleugels springen voor zijn voeten op. En niet te vergeten de menigte ongewoon gevormde of bontgekleurde Hymenoptera, waaronder zeldzame mierensoorten, Pontische hommels (*Bombus fragrans*), kleine Behangersbijen (*Megachile argentata*), de Bijenwolf (*Philanthus triangulum*) en vele anderen! Het aantal mogelijkheden voor verrassingen is hier onbegrensd.

Vanuit de omgeving van het meer komt men gemakkelijk in het Leithagebergte, de meermalen onderbroken brug tussen de Alpen en de Karpaten, die het Weense bekken scheidt van het lage gebied om de Neusiedler See. Dit gebergte, waarvan de Sonnenberg (480 m) het hoogste is, bestaat voornamelijk uit gneis. Daaroverheen ligt hier en daar grauwak en op de flanken tertiaire Leitha-kalk. Dit is de belangrijkste bouwsteen van Wenen. Tot waar deze kalksteen reikt zijn de hellingen bedekt met wijn- en boomgaarden; op het gneis liggen dichte loofbossen met Eiken en Haagbeuken, hier en daar ook Tamme kastanjes en andere boomsoorten. Overal dringt de „Acacia” (*Robinia*) als onkruid daarin door. Boven bij de „Keizerseik”, waar een uitzichttoren boven het bos uitsteekt, heeft men een prachtig gezicht op het meer en over Wenen heen op de Alpen.

Enkele dagen blijven we ook in Wenen, waar we zullen logeren in het Pötzleinsdorfer Schlosz, gelegen in een fraai park. De parken, waarin voor vogel- en plantenliefhebber veel te beleven valt, zijn karakteristiek voor deze grote stad. Wat de huizenzee verder nog aan bezienswaardigs biedt kan men tijdens een rondrit van een halve dag vluchtig bekijken. Vanaf de

Kahlenberg en de weg daarheen krijgt men een goede indruk van de prachtige ligging van de stad aan de Donau. Helaas zal voor het bezichtigen van de belangrijke kunst- en natuurhistorische verzamelingen, waaronder de Botanische tuin en het Dierenpark Schönbrunn, niet meer dan één dag beschikbaar zijn.

Een tocht vanuit Wenen langs de Donau stroomafwaarts is zeer de moeite waard. Van de zuidelijke, steile oever af krijgt men een duidelijk beeld van de diep ingesneden bedding van de rivier en de uitgestrekte landouwen op de noordelijke oever. Historisch buitengewoon belangwekkend zijn Carnuntum, een blootgelegde Romeinse nederzetting met de indrukwekkende „Heidentor” en de in het museum in Deutsch-Altenburg bewaarde vondsten. Dan beklimmen we een van de „Hundsheimer Hügel”, die geologisch reeds tot de Kleine Karpaten behoren. Reeds vanaf de steentijd bleek deze streek bewoond te zijn geweest. Zowel de planten- als de dierenwereld zijn hier de moeite waard en men kan hier nieuwsgierig achter het ijzeren gordijn kijken.

Misschien is er ergens een veerboot te vinden, die ons naar de overkant brengt om daar een korte wandeling te maken in een landschappelijk fantastisch gebied, waarin Buizerd en Wespandief, Zwartbruine wouw en Aalscholver, Ooievaar en Blauwe reiger broeden. Verder vindt men er Krekelzanger, Snor, Gestreepte grasmus, Withalsvliegenvanger en nog veel andere soorten. Tijdens de terugtocht naar Wenen ziet men nog de boortorens van het Oostenrijkse oliegebied.

Het is te hopen, dat de excursie behoorlijk weer heeft, zodat de deelnemers deze reis in ons kleine, maar tot in alle uithoeken zo mooie land nog lang in hun herinnering zullen bewaren.

Literatuur:

Der Neusiedlersee, ein Kleinod Österreichs. Uitgave: Verlag Karl Kühne — Wien/Leipzig. Prijs S 6,80. (Uitgegeven als bijzondere uitgave van het tijdschrift „Natur und Land” van de Österreichische Naturschutzbund. No. 10/11/12, jaargang 33/34.)

Voor de ornitholoog zijn er in de eerste plaats het belangrijke werk van Otto Koenig „Ökologie und Verhalten der Vögel des Neusiedlersee-Schilfgürtel” (Journal für Ornithologie, 93, 1952, Heft 3/4, Seite 207-289) en de uitvoerige avifauna van Rudolf Zimmermann „Beiträge zur Kenntnis der Vogelwelt des Neusiedler Seegebiets” (Annalen des Naturhistor. Museums in Wien, Band 54, 1943 en ook als afzonderlijke uitgave 1944, 272 blz. en 26 blz. afbeeldingen). Op reis zal de „Vogelgids” van Peterson-Kist onmisbaar zijn. De botanicus wordt ter bestudering aanbevolen de „Exkursionsführer für die XI. Internationale pflanzengeographische Exkursion 1956” (Angewandte Pflanzensoziologie, Heft 16, uitgave Springer, Wenen, 1956). Verder misschien nog het grote werk van Gustav Wendelberger „Zur Soziologie der kontinentalen Halophytenvegetation Mitteleuropas” (Denkschriften der österr. Akademie der Wissenschaften, Wenen 108/5, 1950). Een geschikte flora ontbreekt jammer genoeg op dit ogenblik geheel. Het boekje van Dr. Walter Frenzel over de houtgewassen in de Weense parken „Naturkundlichen Führer durch den Türkenschanzpark” (uitgave Kaltschmied, Wenen 18) is zeer aan te bevelen en bovendien goedkoop.

Voor de stad Wenen is heel goed de gids van Freytag en Berndt (met talrijke kaartjes) en de kaart 1 : 100.000 van stad en omgeving van dezelfde uitgever. Voor het gebied van de Neusiedler See kan men de „Österreichische Karte 1 : 50.000” gebruiken. Men heeft drie bladen nodig; de prijs per blad is slechts 4 Schilling.

Bij het bezoek aan het „Biologischen Seestation in Neusiedl am See, Burgenland” kan men de voornaamste werken uit de literatuur over de streek inzien. Ook met speciale vragen over het merengebied kan men daar terecht.

(Vertaling R. Kofman.)